

МОДЕЛІ КОМУНІКАЦІЇ В ДИСКУРСІ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ДЕБАТІВ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА США

У статті висвітлено лінійні, інтеракційні та трансакційні моделі комунікації. Змодельовано етап опитування свідків у комітетах «Освіта» в дискурсі парламентських дебатів Великої Британії та США на основі трифазової моделі Клауса Брінкера і Свена Загера, яка складається зі вступної, ядерної та заключної фаз. Загальна мета комунікації, яка відбувається у трьох фазах, полягає у зміні свідомості ініціатора розмови зі стану нерозуміння на стан розуміння. Трифазова модель комунікації уможливує також визначення змістового (тематичного) рівня обговорюваних проблем, які відображають національну специфіку дискурсу парламентських дебатів у Великій Британії та США. Проблеми, що є предметом обговорення у комітеті «Освіта» в Парламенті Великої Британії та Конгресі США, розглядаються крізь призму закону, причому у Парламенті Великої Британії коло питань є чіткішим, ніж у Конгресі США, і стосуються усіх складників процесу навчання – від підготовки кадрів до зацікавленості батьків у шкільному житті дітей. Спільними темами для обговорення в Парламенті Великої Британії та Конгресі США виявилися: 1) питання більшої довіри керівникам шкіл; 2) розвиток творчого потенціалу та професійних навичок учителів; 3) зацікавленість батьків у високо-кваліфікованій освіті дітей; 4) належна оплата роботи учителів; 5) питання надання освіти дітям з особливими потребами; 6) роль держави в системі «Освіта»; 7) бюрократія у школах. Проблематика парламентського дискурсу Великої Британії, яка відрізняється від проблематики обговорюваних тем у Конгресі США, сконцентрована на організації процесу навчання, а саме на питаннях: 1) перекваліфікації шкіл в академії; 2) відповідності дирекції школи вимогам статусу академії; 3) нерівноправності учителів шкіл та коледжів у працевлаштуванні; 4) співпраці між школами і академіями; 5) надання автономії школам. Своєю чергою, коло питань у проаналізованому комітеті «Освіта» у Конгресі США стосується більше особи учителя, що засвідчують виділені нами обговорювані питання: 1) стандартна та альтернативна підготовка учителів; 2) якість підготовчих програм учителів; 3) досконалість закону про НQT (висококваліфіковані учителі); 4) збільшення вимог та відповідальності до роботи учителів; 5) відповідальність за підготовку висококваліфікованих учителів.

Ключові слова: моделі комунікації, національна специфіка, дискурс парламентських дебатів, парламентський комітет.

Постановка наукової проблеми та її значення. У процесі пізнання різних явищ антропогенної природи та для їх інтерпретації науковці намагаються систематизувати отримані результати в макети, схеми, формули, які ще називають моделями. Складна природа комунікації зумовила існування великої кількості моделей.

Модель комунікації – схема, що відтворює основні елементи та функціональні характеристики комунікативних процесів.

З огляду на основні елементи комунікативного акту, типи зв'язків між комунікантами, перебіг комунікації виокремлюють лінійну, інтеракційну і трансакційну моделі комунікації [3, с. 40–41].

Лінійні моделі представляють комунікацію як лінійний, односторонній процес – від відправника (адресанта) до отримувача (адресата). Варіанти цих моделей запропонували Г. Лассвелл, К.-Е. Шеннон, Р.Якобсон, Ю. Лотман.

Модель Г. Лассвелла. Ця модель вважається класичною лінійною моделлю і представлена формулою «Who says what to whom in which channel with what result?» (Хто говорить? Що говорить? За допомогою якого каналу? До кого говорить? Із яким результатом говорить?) [2, с. 32].

Модель К.-Е. Шеннона. Модель включає п'ять елементів: джерело інформації, передавач, канал передавання, одержувач інформації та кінцеву мету, розташовані у лінійній послідовності [2, с. 33]. Ця модель зорієнтована на телефонічну комунікацію, тому в ній ураховано наявність комунікативного шуму, спричиненого зовнішніми чинниками, зокрема каналом комунікації. Однак комунікативний шум може бути зумовленим і значною кількістю внутрішніх чинників (психологічних, семантичних тощо) [1, с. 47–48].

Модель Р. Якобсона. У праці «Лінгвістика та поетика» (1960) учений представив мовленнєву комунікацію як взаємодію шести найважливіших чинників, кожному з яких відповідає особлива функція мови. У моделі комунікації Р. Якобсона беруть участь адресат й

адресант, який відправляє повідомлення, створене за допомогою коду (рис. 1). Контекст у цій моделі пов'язаний зі змістом повідомлення, з інформацією, що передають. Поняття «контакт» охоплює регулятивний аспект комунікації [2, с. 34].

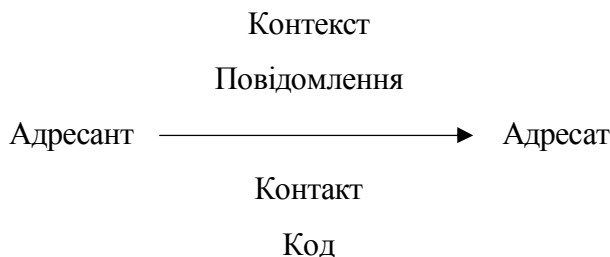

Рис. 1. Чинники комунікації за моделлю Р. Якобсона

Модель Ю. Лотмана. Ця модель є видозміною моделі Р. Якобсона. Ю. Лотман не погоджувався із трактуванням поняття «код», оскільки код не має історії, не заглиблений у культуру, в пам'ять поколінь. Конкретна ідіоетнічна та індивідуальна мова – це «код плюс неповторна історія елементів цього коду». Адресант і адресат мають свої «мови», ідіостилії; оперують неповторними смислами. Комунікація в цій моделі постає як переклад з «мови» на «мову» в діалозі особистостей [1, с. 49].

Інтеракційна модель передбачає активність усіх учасників спілкування і розглядає комунікацію як взаємодію, двосторонній процес обміну інформацією між відправником і отримувачем, які послідовно міняються місцями. Модель передбачає зворотний зв'язок, проте недостатньо диференціює канали комунікації, не враховує психологічних, соціальних та інших чинників, які можуть впливати на перебіг комунікації [3, с. 42]. Запропонували ці моделі спілкування російський філолог Михайло Бахтін, французький філософ Ролан Барт, російський філософ Густав Шпет та ін.

У трансакційних моделях комунікація постає як процес одночасного відправлення і отримання повідомлень комунікаторами, які залежать один від одного як творці комунікативного акту [1, с. 50]. Серед трансакційних моделей комунікації можна виділити моделі американських дослідників Тері Гембл і Майкла Гембл, які представляють комунікацію як коловий процес; модель Френка Денса у вигляді спіралі [3, с.43–44]; модель німецького лінгвіста В. Шрамма, який тлумачить комунікацію як постійну інформаційну, психологічну, емоційну налаштованість комунікантів один на одного, коли адресант і адресат не міняються місцями, а виконують свої функції одночасно [1, с. 50].

Методи та методика дослідження. Релевантною для нашого дослідження є інтеракційна модель комунікації. У межах цієї моделі, розглядаючи парламентський дискурс, ми можемо назвати учасників комунікативної події, які є відправниками й отримувачами інформації: Голова засідання – Парламентар/Конгресмен – Свідок. За формою комунікативні події поділяємо на діалог, полілог, ускладнений полілог.

Для аналізу обираємо стенографічні протоколи засідання комітетів «Освіта» в Парламенті Великої Британії та в Конгресі США і застосуємо фазову модель комунікації (рис. 2) німецьких лінгвістів Клауса Брінкера і Свена Загера [4, с. 91–109].

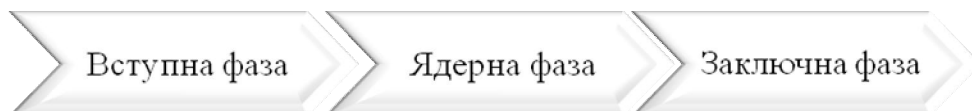

Рис. 2. Фазова модель комунікації К. Брінкера і С. Загера

Вступна фаза передбачає початок розмови, який реалізується мовними кліше типу привітання, запитання про справи, компліменту тощо. Заключна фаза є також ритуалізованою мовними кліше прощання, подяки, побажання, узагальнення, які вказують на завершення розмови між комунікантами.

Як зазначають Брінкер і Загер, якщо вступна і заключна фази є стандартні, конкретні та ритуалізовані, змінюються залежно від ситуації, то ядерна фаза комунікації малодосліджена і потребує уваги лінгвістів. Структура ядерної фази багатогранна, складна і реалізується на трьох рівнях: 1) на комунікативно-прагматичному рівні, де мовиться про характеристику дії, тобто інтенції мовця; 2) на семантично-тематичному рівні, де виділяють макротему і мікротеми розмови загалом, тобто зміст; 3) на граматичному рівні, де можна виділити синтаксичні зв'язки між окремими мовними одиницями. Мовні сигнали (мовні одиниці різних рівнів) визначають і макротему, і мікротеми, які на певному етапі протікання комунікативної події виконують певну функцію.

Отже, можна окреслити послідовність кроків аналізу комунікативної події, а саме: визначення макротеми розмови, виділення мікротем, виокремлення стратегій, тактик і комунікативних ходів комунікантів, якими вони послуговуються для досягнення кінцевої мети.

Власне, комунікація відбувається у ядерній фазі, яка передбачає план дій, обрамлений рамкою довіри. План дій своєю чергою складається з таких складників: ВП – вираження проблеми ініціатором розмови, УПС – усвідомлення проблеми співрозмовником; ПРП – пошук рішення проблеми комунікантами, СІРП – сприйняття ідеї рішення проблеми ініціатором розмови.

Загальна мета комунікації, яка відбувається у трьох фазах, полягає у зміні свідомості ініціатора розмови зі стану нерозуміння на стан розуміння. ВСН – вихідний стан нерозуміння ініціатором розмови передбачає констатацію факту наявності інформаційної лакуни у його свідомості, яка потребує заповнення. Це може бути незнання чогось і прагнення дізнатися; припущення, здогадка, які потребують перевірки на достовірність; уточнення, перепитування щодо правильності розуміння мовцем предмета обговорення тощо. ДКМ – досягнення кінцевої мети передбачає відповідно заповнення інформаційної лакуни у свідомості ініціатора розмови відповідями на всі питання, підтвердження/заперечення його припущень, уточнень тощо.

Завдання співрозмовника в цій моделі комунікації є прагнення задовольнити усі комунікативні потреби ініціатора розмови, тобто відповісти на запитання, скоригувати його хід думок, підтвердити/заперечити висловлювання тощо. Стрілка на схемі від ВСН до ДКМ указує на роль співрозмовника як каталізатора, певного інструмента, за допомогою якого змінюється стан свідомості ініціатора розмови від незнання до знання.

Для аналізу комунікативних подій дискурсу парламентських дебатів ми модифікуємо модель Шанка, на яку посилаються К. Брінкер і С. Загер: 1) вилучаємо рамку довіри, оскільки апіорі ми вважаємо, що парламентські дебати передбачають довіру парламентарів один до одного; 2) включаємо позначення інтерагентів: А1 (адресант – Парламентар/Конгресмен) і А2 (адресат – Свідок). На рис. 3 наведено модифіковану трифазову модель комунікації процесу опитування свідків у дискурсі парламентських дебатів Великої Британії та США.

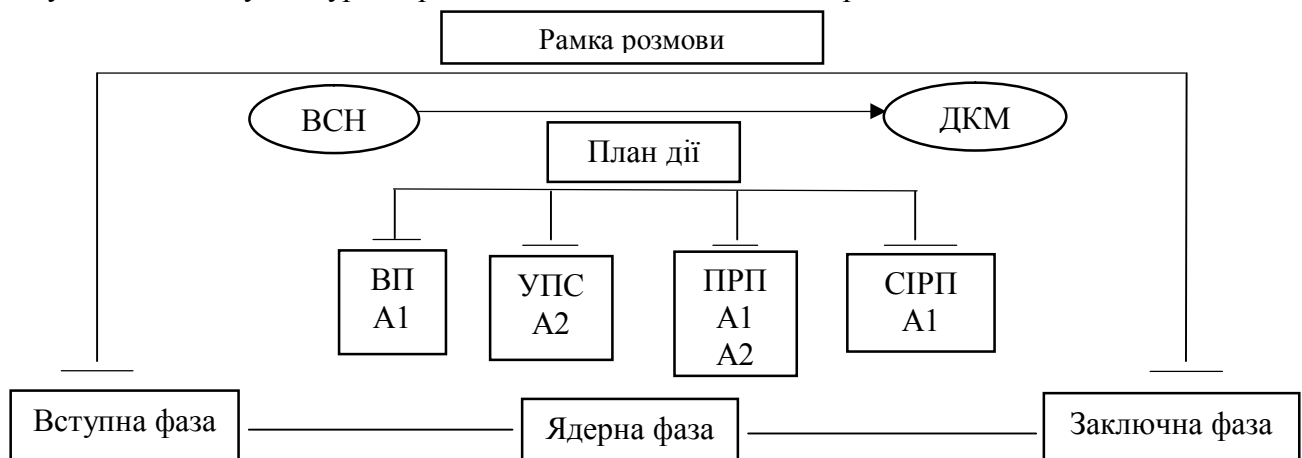

Рис. 3. Модель комунікації етапу опитування свідків

Результати та дискусії. На основі згаданої вище трифазової моделі проаналізуємо комунікативні події комітетів «Освіта» в дискурсі парламентських дебатів Великої Британії та США. Вступна фаза відбувається на початку засідання комітету, де Голова засідання комітету вітає учасників етапу опитування свідків, оголошує порядок денний і регламент засідання. Заключна фаза передбачає подяку учасникам етапу опитування свідків, підбиття підсумків опитування і оголошення Головою засідання часу і дати наступного засідання, а відтак і наступного етапу парламентських дебатів.

Ядерна фаза комунікації характеризується інтеракцією учасників комунікативної події, яка має форму діалогу, полілогу та ускладненого полілогу.

Розглянемо реалізацію трифазової моделі Клауса Брінкера і Свена Загера на прикладі:

(1) **Mr Stuart:** *Do you think that qualified further education college teachers should be able to teach in secondary schools, and, if so, why?*

Brian Lightman: *That is really essential.*

It is a major problem at the moment. Sometimes the best applicants for jobs in schools in subjects that, by way of example, perhaps have more of a vocational bias are FE trained.

They have QTLS rather than QTS, and are not allowed to work in schools. Conversely, qualified teachers can work in colleges. We think that that is a major anomaly. It does not mean that they will work in schools, but at least they can apply for a job and be considered.

If they are the best candidate, they can be appointed.

We very much hope that that will be addressed very soon so that we can appoint the best people to work in our schools.

That is a management decision within the school that does not need to be regulated by the clause [5].

Приклад (1) ілюструє інтеракцію між містером Стюартом (Парламентарем) і Браяном Лайтманом (Свідком) у формі діалогу в комітеті «Освіта» Парламенту Великої Британії.

Макротема наведеного прикладу – «Освіта». Це засвідчує уживання інтерактантами таких лексичних одиниць, як *education, college, teacher, secondary school, primary school, high school, to teach, to learn, students, lessons, academy, class, classroom, learning, teaching, programme, head etc.*

Мікротеми – «Школа» (*teacher, secondary school, primary school, to teach, to learn, lessons, classroom, learning, teaching, programme*); «Коледж» (*education, college, teacher, high school, to teach, to learn, students, lessons, academy, class, graduate teacher programme, head*).

Інтенція адресанта (містера Стюарта) полягає у з'ясуванні питання про можливість висококваліфікованих викладачів коледжів працювати в середній школі. При цьому він уживає квеситив у формі загального і спеціального питальних речень: *Do you think that qualified further education college teachers should be able to teach in secondary schools, and, if so, why?*

Успішність мовленнєвої інтеракції між Парламентарем і Свідком простежуємо в наданні вичерпної відповіді адресата на запитання адресанта. Браян Лайтман уживає речення з конструкцією *That is ...*, яка узагальнює попередньо виражені висловлювання, а саме підтверджує важливість (*essential*) піднятого питання Парламентарем: *That is really essential*. Окрім цього, мовець констатує факт вирішення проблеми керівництвом шкіл (*That is a management decision within the school*), яке не має потреби регулювати на законодавчому рівні (*...that does not need to be regulated by the clause*).

Пояснення суті проблеми (*It is a major problem*) представлене репрезентативами у формі розповідних речень з аргументацією щодо предмета обговорення. Проблема полягає в тому, що вчителі шкіл мають право викладати в коледжах (*... qualified teachers can work in colleges*), а викладачам коледжів, на жаль, не дозволяється це робити на цей момент (*... are not allowed to work in schools*). Аномальність ситуації не означає, що викладачі коледжів неодмінно працюватимуть у школах (*It does not mean that they will work in schools,...*), проте вони принаймні матимуть можливість подати заявку на роботу (*but at least they can apply for a job and be considered*). Крім того, Свідок сподівається на швидке (*very soon*) рішення проблеми і можливість залучення хороших спеціалістів до роботи у школі (*... we can appoint the best people to work in our schools*).

Мовець робить припущення про призначення (*can be appointed*) найкращих кандидатів (*the best candidate*) на посаду вчителя школи, що виражене умовним реченням типу *If smb does smth, smb can do smth*.

Отже, аналіз етапу опитування свідків у комітеті «Освіта» в дискурсі парламентських дебатів Великої Британії та США на основі трифазової моделі комунікації К. Брінкера і С. Загера засвідчив, що вихідний стан нерозуміння адресантом (Парламентарем/Конгресменом) певного питання трансформується протягом інтеракції. Трансформація свідомості адресанта проходить усі стадії від вираження проблеми адресантом (Парламентарем/Конгресменом) через усвідомлення її співрозмовником (Свідком), відтак через пошук рішення проблеми (діалог, полілог, ускладнений полілог) і сприйняття ідеї рішення проблеми адресантом (Парламентарем/Конгресменом) до досягнення кінцевої мети – заповнення інформаційної лакуни та зміни свідомості адресанта (Парламентаря/Конгресмена) від невідомого до відомого і зрозумілого.

Трифазова модель комунікації Клауса Брінкера і Свена Загера уможливує визначення змістового (тематичного) рівня обговорюваних проблем, які відображають національну специфіку дискурсу парламентських дебатів у Великій Британії та США. На тематичному рівні національна специфіка проявляє себе в акцентуванні уваги на суспільні проблеми, що демонструє зіставлення моделей комунікації на етапі опитування свідків уже на рівні одного (взятого нами за основу дослідження) однойменного комітету «Освіта» в Парламенті Великої Британії та Конгресі США. Основні проблеми, що були предметом обговорення в зазначеному комітеті «Освіта», дещо різняться.

Спільними темами для обговорення в Парламенті Великої Британії та Конгресі США виявилися: 1) питання більшої довіри керівникам шкіл; 2) розвиток творчого потенціалу та професійних навичок учителів; 3) зацікавленість батьків у високо-кваліфікованій освіті дітей; 4) належна оплата роботи учителів; 5) питання надання освіти дітям з особливими потребами; 6) роль держави в системі «Освіта»; 7) бюрократія у школах.

Проблематика парламентського дискурсу Великої Британії, яка відрізняється від проблематики обговорюваних тем у Конгресі США, сконцентрована на організації процесу навчання, а саме на питаннях: 1) перекваліфікації шкіл в академії; 2) відповідності дирекції школи вимогам статусу академії; 3) нерівноправності учителів шкіл та коледжів у працевлаштуванні; 4) співпраці між школами і академіями; 5) надання автономії школам.

Своєю чергою, коло питань у проаналізованому комітеті «Освіта» в Конгресі США стосується більше особи учителя, про що свідчать виділені нами обговорювані питання: 1) стандартна й альтернативна підготовка вчителів; 2) якість підготовчих програм учителів; 3) досконалість закону про HQT (високо-кваліфіковані учителі); 4) збільшення вимог та відповідальності до роботи учителів; 5) відповідальність за підготовку високо-кваліфікованих учителів.

Висновки. Отже, трифазова модель комунікації К. Брінкера і С. Загера спрямована на заповнення інформаційної лакуни та зміни свідомості адресанта від невідомого до відомого і зрозумілого. Проблеми, що є предметом обговорення в комітеті «Освіта» в Парламенті Великої Британії та Конгресі США, розглядаються крізь призму закону, причому в Парламенті Великої Британії коло питань чіткіше, ніж у Конгресі США, і стосуються всіх складників процесу навчання – від підготовки кадрів до зацікавленості батьків у шкільному житті дітей. Змістовий (тематичний) рівень обговорюваних питань визначає національну специфіку комунікативної поведінки учасників дискурсу парламентських дебатів Великої Британії та США. Перспективи дослідження вбачаємо у визначенні проблематики обговорення в інших комітетах Парламенту Великої Британії та Конгресу США задля глибшого пізнання англійської та американської лінгвокультур, зокрема у сфері політики.

References

1. Batsevych, Floriy. 2004. *Osnovy komunikativnoi linhvistyky*. Kyiv: Akademiya.
2. Semeniuk, Oleh and V. Parashchuk. 2010. *Osnovy teoriiy movnoyi komunikatsiyi*. Kyiv: Akademiya.

3. Yashenkova, Olha. 2010. *Osnovy teoriiy movnoyi komunikatsiyi*. Kyiv: Akademiya.
4. Brinker, Klaus and Sven F. Sager. 2010. *Linguistische Gesprächsanalyse. Eine Einführung*. GmbH & Co, Berlin: Erich Schmidt Verlag.
5. House of Commons Hansard archives. URL: <https://www.parliament.uk/business/publications/hansard/commons/>

Басюк Леся. Модели коммуникации в дискурсе парламентских дебатов Великобритании и США. В статье рассмотрено линейные, интеракционные и транзакционные модели коммуникации. Смоделирован этап опроса свидетелей в комитетах «Образование» в дискурсе парламентских дебатов Великобритании и США на основе трехфазовой модели Клауса Бринкера и Свена Загера, которая состоит из вводной, ядерной и заключительной фаз. Общая цель коммуникации, которая происходит в трех фазах, заключается в изменении сознания инициатора разговора из состояния непонимания на состояние понимания. Трехфазовая модель коммуникации позволяет также определить содержательный (тематический) уровень обсуждаемых проблем, которые отражают национальную специфику дискурса парламентских дебатов Великобритании и США. Проблемы, которые являются предметом обсуждения в комитете «Образование» в Парламенте Великобритании и Конгрессе США, рассматриваются сквозь призму закона, причем в Парламенте Великобритании круг вопросов является более четким, чем в Конгрессе США, и касаются всех составляющих процесса обучения – от подготовки кадров к заинтересованности родителей в школьной жизни детей. Общими темами для обсуждения в Парламенте Великобритании и Конгрессе США оказались: 1) вопрос большего доверия руководителям школ; 2) развитие творческого потенциала и профессиональных навыков учителей; 3) заинтересованность родителей в высококвалифицированном образовании детей; 4) надлежащая оплата работы учителей; 5) вопросы предоставления образования детям с особыми потребностями; 6) роль государства в системе «Образование»; 7) бюрократия в школах. Проблематика парламентского дискурса Великобритании, которая отличается от проблематики обсуждаемых тем в Конгрессе США, сконцентрирована на организации процесса обучения, а именно на вопросах: 1) переквалификации школ в академии; 2) соответствия дирекции школы требованиям статуса академий; 3) неравноправия учителей школ и колледжей в трудоустройстве; 4) сотрудничества между школами и академиями; 5) предоставление автономии школам. В свою очередь, круг вопросов в проанализированном комитете «Образование» в Конгрессе США касается более лиц учителя, о чем свидетельствуют выделенные нами обсуждаемые вопросы: 1) стандартная и альтернативная подготовка учителей; 2) качество подготовительных программ учителей; 3) совершенство закона о НQT (высококвалифицированные учителя); 4) увеличение требований и ответственности к работе учителей; 5) ответственность за подготовку высококвалифицированных учителей.

Ключевые слова: модели коммуникации, национальная специфика, дискурс парламентских дебатов, парламентский комитет.

Basyuk Lesya. Models of Communication in the Discourse of the Parliamentary Debates of Great Britain and the USA. The article deals with linear, interactive and transactional communication models. The stage of the witnesses questioning in the «Education» Committees was formulated in the discourse of the UK and US parliamentary debates on the basis of the three-phase model of Klaus Brinker and Sven Zagher, consisting of the introductory, nuclear and final phases. The overall purpose of communication, which takes place in three phases, is to change the mindset of the initiator of the conversation from the state of misunderstanding to the state of understanding. The three-phase model of communication also enables the definition of the content (thematic) level of the discussed issues that reflect the national specificity of the discourse of parliamentary debates in the United Kingdom and the United States. Issues that are the subject of discussion at the «Education» committee in the UK Parliament and the US Congress are being considered through the prism of the law, with the UK legislature clearer than the US Congress, and concern all components of the training process - from training to the interest of parents in the school life of children. Common topics for discussion in the UK Parliament and the US Congress are: 1) a greater trust to school principals; 2) development of creative potential and professional skills of teachers; 3) parents' interest in highly qualified children's education; 4) proper payment of teachers; 5) the issue of education for children with special needs; 6) the role of the state in the system «Education»; 7) bureaucracy in schools. The issue of British parliamentary discourse, which differs from the topics discussed in the US Congress, focuses on organizing the learning process, namely on issues such as: 1) retraining schools at the academy; 2) the compliance of the school management with the requirements of the status of academies; 3) inequality of teachers of schools and colleges in employment; 4) cooperation between schools and academies; 5) granting autonomy to schools. In turn, the circle of questions in the analyzed committee «Education» in the US Congress concerns more a teacher, as evidenced by the issues we are discussing: 1) standard and alternative teacher training; 2) the quality of teacher training programs; 3) perfection of the law on HQT (highly qualified teachers); 4) increasing requirements and responsibility for the work of teachers; 5) responsibility for the training of highly qualified teachers.

Key words: models of communication, national specificity, discourse of parliamentary debates, parliamentary committee.